

PATENTIBILNOST U BOSNI I HERCEGOVINI SA KOMPARATIVNOM ANALIZOM

Mr. sc. Belma Bajrić, Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću, belmabajric5@gmail.com
Prof. dr Hajro Kofrc, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, hajro.kofrc@untz.ba
Prof. dr Fadil Islamović, Tehnički fakultet Univerziteta u Bihaću, f.islam@bih.net.ba
Prof. dr Refik Šahinović, Bitehnički fakultet Univerziteta u Bihaću, sahinovic.r@gmail.com

Ključne riječi: Izum, patent, europski patent, patentibilnost, novost, inventivna razina, industrijska primjenjivost.

SAŽETAK:

Patent u Bosni i Hercegovini predstavlja teritorijalno ograničeno pravo industrijskog vlasništva priznato Zakonom o patentu, što ukazuje na nacionalni tretman u smislu da svaka strana fizička i pravna osoba u Bosni i Hercegovini uživa jednaka prava kao i domaća fizička i pravna osoba, ako to proizilazi iz međunarodnih ugovora i konvencija kojima je pristupila, odnosno koje je ratificirala Bosna i Hercegovina ili iz primjene načela reciprociteta. Patentibilnost izuma je uslovljena novošću, inventivnom razinom i industrijskom primjenjivošću, što je prihvaćen princip u nacionalnom, ali i pravu većine europskih država. Iz priznatog patenta proizilaze materijalna i druga prava za njegovog izumitelja. Od patentibilnosti izuma postoje iznimke (izuzeci). Patenti zaštićeni prema nacionalnom propisu su i vremenski ograničena prava, što ovisi i od vrste patenta, odnosno da li je priznat patent ili je dodijeljen konsenzualni patent. U radu će se napraviti presjek reguliranja ovog pitanja na nacionalnom, ali i na međunarodnom nivou, sa posebnim osvrtom na države članice Europske Unije.

1. UVOD

Patent u Bosni i Hercegovini¹ je pravna kategorija regulisna Zakonom o patentu na državnom nivou, što je pozitivan primjer reforme građanskog prava u BiH.² Izum zaštićen i priznat prema odredbama navedenog Zakona je pravo koje pripada isključivo njegovom izumitelju odnosno nositelju. U normativnom smislu institut patenta u BiH upotpunjen je ratificiranjem međunarodnih konvencija i ugovora iz oblasti patenata, čime je i međunarodna zaštita patenta na području BiH bivala propisana na način kojim se postigla harmonizacija pravnih propisa BiH sa pravnim stečevinama država članica Europske Unije, ali i na svjetskom nivou. Tako su u pravni sistem BiH implementirane odredbe Pariske konvencije za zaštitu industrijske svojine³, Ugovora o saradnji u oblasti patenta⁴, Ugovora o

¹ U daljem tekstu: BiH.

² *Zakon o patentu*, Službeni glasnik BiH, br.: 53/2010. Navedeni propis usvojen je od strane Parlamentarne Skupštine BiH pod brojem 521/10 od 28. maja 2010. godine, a objavljen je 29. juna 2010. godine, uz predviđeni *vacatio legis*, te je isti počeo sa primjenom 1. januara 2011. godine.

³ Originalni naziv je: *Convention de Paris pour la protection de la propriete industrielle du mars 1883* (franc.). Engl.: *Paris Convention for the Protection of industrial Property* itd. *Pariska konvencija za zaštitu industrijske*

patentnom pravu⁵, Strazburškog sporazuma o međunarodnoj klasifikaciji patenata⁶, Sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine⁷, Budimpeštanski sporazum o međunarodnom priznavanju depozita mikroorganizama radi postupka patentiranja⁸, kao i Sporazuma između Vijeća ministara BiH i Europske patentne organizacije o saradnji u oblasti patenata (Sporazum o saradnji i proširenju)⁹. Uz ovako sveobuhvatan niz akata stvorene su pretpostavke za uspostavu uspješnog mehanizma zaštite izuma u nacionalnom, ali i proširenje iste na međunarodnom nivou za zainteresirane aplikante, ali i približilo BiH eurolintegracijskom prostoru, što je ujedno potvrdilo i tendenciju jačanja vladavine prava u BiH.

2. PATENTIBILNOST U BIH

U BiH patentibilan je izum koji udovoljava uslovima propisanim u odredbi čl. 6. Zakona o patentu, a koji propisuje da se patent priznaje za svaki izum iz bilo kojeg područja tehnike koji je nov¹⁰, koji ima

svojine (u daljem tekstu: Konvencija) donesena je 20. marta 1883. godine u Parizu, a stupila je na snagu 6. jula 1884. godine, a do danas je više puta revidirana. Prva revizija bila je u Briselu 14. decembra 1900. godine, potom u Vašingtonu 2. juna 1911. godine, u Hagu 6. novembra 1925. godine, u Londonu 2. juna 1934. godine, u Lisabonu 18. oktobra 1958. godine i u Stokholmu 14. jula 1967. godine. Stokholmska revidirana verzija Konvencije stupila je na snagu 26. aprila 1970. godine, a novelirana je amandmanima iz 1979. godine. Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (u daljem tekstu: SFRJ) ratifikovala je navedeni tekst Konvencije 16. oktobra 1973. godine (Službeni list SFRJ, br.: 5/1974.-dodatak), a prije toga Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca (u daljem tekstu: KSHS) ratifikovala je vašingtonski revidirani tekst Konvencije iz 1911. godine (Službene novine KSHS, br.: 185a/1920. i 38/1921.), kao i haški iz 1925. godine (Službene novine KSHS, br.: 223/1928.). Nakon prekida pravnog kontinuiteta sa SFRJ, BiH je postala članicom Konvencije 1. marta 1992. godine, čime je na snazi i do danas stokholmski tekst Konvencije.

⁴ Originalni naziv je: *Patent Cooperation Treaty* (engl.). *Ugovor o saradnji u oblasti patenata* (u daljem tekstu: *PCT*) donesen u Vašingtonu 19. juna 1970. godine, dopunjen amandmanima 28. septembra 1979. i 3. februara 1984. godine, stupio je na snagu 24. januara 1978. godine. BiH je postala članicom *PCT-a* 7. septembra 1996. godine donesenom *Uredbom o ratifikaciji Ugovora o saradnji u oblasti patenata (PCT), donesenog u Washingtonu 19. juna 1970 dopunjenog amandmanima 28. septembra 1979. i 3. februara 1984. godine* od strane Vlade Republike BiH (Službeni list Republike BiH, br.: 13/94. i 3/96.).

⁵ *Ugovor o patentnom pravu* usvojen je u Ženevi 1. juna 2000. godine, a *Odlukom o ratifikaciji Ugovora o patentnom pravu* donesene od strane Predsjedništva BiH 15. septembra 2011. godine stupila je na snagu 16. januara 2012. godine (Službeni glasnik BiH, br.: 1/2012.).

⁶ *Strazburški sporazum o međunarodnoj klasifikaciji patenata*, zaključen u Strazburu 24. marta 1971. godine i izmijenjen 28. septembra 1979. godine, implementiran je *Odlukom o ratifikaciji Strazburškog sporazuma o međunarodnoj klasifikaciji patenata* od strane Predsjedništva BiH 16. jula 2008. godine, a stupila je na snagu 15. septembra 2008. godine (Službeni glasnik BiH, br.: 8/2008.).

⁷ Originalni naziv je: *Agreement on Trade related Aspects of Intellectual Property Rights* (engl.). *Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine* (u daljem tekstu: TRIPS) usvojen je u Ženevi 15. aprila 1994. godine, a stupio je na snagu 1. januara 1995. godine.

⁸ *Budimpeštanski sporazum o međunarodnom priznavanju depozita mikroorganizama radi postupka patentiranja* donesen je u Budimpešti 28. aprila 1977. godine i izmijenjen 26. septembra 1980. godine, a u BiH je stupio na snagu na osnovu *Odluke o ratifikaciji Budimpeštanskog sporazuma o međunarodnom priznavanju depozita mikroorganizama radi postupka patentiranja* donesene od strane Predsjedništva BiH 16. jula 2008. godine (Službeni glasnik BiH, br.: 8/2008.).

⁹ *Sporazum između Vijeća ministara BiH i Europske patentne organizacije o saradnji u oblasti patenata (Sporazum o saradnji i proširenju)* potpisan je u Minhenu 1. decembra 2003. godine, a stupio je na snagu objavljivanjem *Odluke o ratifikaciji Sporazuma između Vijeća ministara BiH i Europske patentne organizacije o saradnji u oblasti patenata (Sporazum o saradnji i proširenju)* donesene 19. maja 2004. godine.

¹⁰ Izum je nov ako nije obuhvaćen stanjem tehnike. A pod stanjem tehnike podrazumijeva se sve što je učinjeno dostupno javnosti u svijetu, pismeno ili usmeno, upotrebom ili na bilo koji drugi način prije dana podnošenja prijave patenta. Također, izum se smatra obuhvaćen stanjem tehnike ako je postao dostupan javnosti objavom, izlaganjem, prikazivanjem ili upotrebom na način koji stručnjacima omogućava primijeniti ga (čl. 8. Zakona o patentu).

inventivnu razinu¹¹ i koji se može industrijski primijeniti¹². Također, patent se priznaje i za izum koji se odnosi na proizvod koji se sastoji od biološkog materijala ili koji sadržava biološki materijal, postupak kojim je taj biološki materijal proizveden, prerađen ili upotrebljen i biološki materijal izoliran iz prirodnog okoliša ili proizveden tehničkim postupkom čak i ako se ranije nalazio u prirodi (odredba čl. 6. st. 2. tačke a, b i c Zakona o patentu).¹³ U pogledu biljaka i životinja izum će se smatrati patentibilnim ako njegova tehnička izvodljivost nije ograničena na određenu biljnu sortu ili životinjsku pasminu i ako postupak ostvarivanja izuma nije bitno biološki (odredba čl. 6. st. 4. navedenog Zakona).¹⁴ Izumima se ne smatraju otkrića, znanstvene teorije, matematičke metode, estetske tvorevine, planovi, pravila i metode za izvedbu umnih aktivnosti, igara ili privrednih aktivnosti, računarski programi i prezentacija informacija definirana samim sadržajem tih informacija (odredba čl. 6. st. 6. navedenog Zakona). Izuzeci (iznimke) od patentibilnosti se odnose na sljedeće izume: izume životinjskih pasmina i biljnih sorti i bitno bioloških postupaka za dobivanje biljaka ili životinja, osim izuma nebioloških i mikrobioloških postupaka i proizvoda dobivenih tim postupcima¹⁵, ljudsko tijelo, razne stupnjeve njegovog oblikovanja i razvoja ili jednostavno otkriće jednoga od njegovih elemenata, uključujući sekvencu ili djelomičnu sekvencu gena¹⁶ i izume koji se odnose na dijagnostičke ili kirurške postupke ili postupke liječenja koji se primjenjuju izravno na ljudskome ili životinjskom tijelu¹⁷. Patentibilnim neće se smatrati izumi čije bi komercijalno iskorištavanje bilo protivno javnom poretku ili moralu, ali ne samo zbog toga što je takvo iskorištavanje zabranjeno zakonom ili drugim propisom, a tu se prvenstveno misli na postupke kloniranja ljudskih bića i modificiranja genetskog identiteta matičnih stanica ljudskih bića, upotrebu ljudskih embrija u industrijske ili komercijalne svrhe i postupci za modificiranje genetskog identiteta životinja koji bi vjerovatno prouzročili njihovu patnju bez ikakve bitne medicinske koristi za čovjeka ili životinju, kao i životinje koje su rezultat takvih postupaka (odredba čl. 7. navedenog Zakona). Zakon o patentu u čl. 38., nakon objave prijave patenta u Službenom glasilu Instituta za intelektualno vlasništvo BiH¹⁸, nudi mogućnost podnosiocu prijave patenta da u roku od narednih šest mjeseci od datuma objave prijave podnese zahtjev za:

- a) priznanje patenta provedbom postupka potpunog ispitivanja prijave patenta ili
 - b) priznanje patenta na temelju prihvaćenih podnesenih rezultata potpunog ispitivanja prijave patenta ili
 - c) odgodu provedbe postupka potpunog ispitivanja prijave patenta i dodjelu konsenzualnog patenta.¹⁹
- Uz uredno podnošenje zahtjeva pod tačkama a) ili b) i uplaćenih taksa i troškova postupka, Institut će nakon postupka potpunog ispitivanja prijave patenta ili dostavljenih rezultata provedenog postupka potpunog ispitivanja izvršenog od strane jednog ili većeg broja patentnih ureda, ocijeniti da li prijava patenta udovoljava uslovima patentibilnosti, te će u konačnici rezultirati ili ne rezultirati priznanjem patenta. Patent priznat za izum na jedan od navedenih načina predstavlja pravo industrijskog vlasništva koje je vremenski ograničeno na 20 godina računajući od datuma podnošenja prijave

¹¹ Izum ima inventivnu razinu (nivo) ako rješenje određenog problema za stručnjaka iz odgovarajućeg područja ne proizilazi na očigledan način iz stanja tehnike (čl. 10. Zakona o patentu).

¹² Industrijska primjenjivost izuma postoji ukoliko je predmet izuma tehnički izvodljiv i ako se može proizvesti ili upotrijebiti u bilo kojem industrijskom području, uključujući i poljoprivredu (čl. 11. Zakona o patentu).

¹³ Biološki materijal je bilo koji materijal koji sadrži genetsku informaciju i koji se može razmnožavati sam ili se može razmnožavati u biološkom sustavu.

¹⁴ Bitno biološkim će se smatrati ukoliko se postupak ostvarivanja izuma u cjelosti sastoji od prirodnih postupaka kao što križanje ili selekcija.

¹⁵ Pod mikrobiološkim postupkom podrazumijeva se bilo koji postupak koji uključuje ili koji se provodi na mikrobiološkom materijalu ili čiji je proizvod mikrobiološki materijal.

¹⁶ Izumi koji se odnose na element izoliran iz ljudskog tijela ili proizveden tehničkim postupkom, uključujući sekvencu ili djelomičnu sekvencu gena mogu biti patentibilni iako su strukturom jednaki strukturi prirodnog elementa, s tim da industrijska primjenjivost sekvence ili djelomične sekvence gena mora biti razotkrivena u prijavi patenta, kako je izvorno podnesena.

¹⁷ Sa izuzetkom proizvoda, posebno tvari i smjesa koje se primjenjuju u navedenim postupcima.

¹⁸ U daljem tekstu: Institut.

¹⁹ Ako u propisanom roku nije podnesen jedan od predviđenih zahtjeva, niti je uplaćena pristojba (taksa) i troškovi postupka, prijava se smatra povučenom i Institut donosi zaključak o obustavi postupka za priznanje patenta.

patenta. Patent koji se dodjeljuje na osnovu zahtjeva predviđenog pod tačkom c) je također vremenski ograničeno pravo industrijskog vlasništva i traje 10 godina računajući od datuma podnošenja prijave patenta.

3. PATENTIBILNOST U ZEMLJAMA OKRUŽENJA

Patentibilnost, kao uslov za priznanje patenta, u zemljama najbližeg okruženja je zanimljiv prikaz zakonodavnih rješenja koje te zemlje posjeduju u svojim pravnim sistemima. Naime, Republika Hrvatska²⁰, koja je članica Europske Unije²¹, a granična zemlja sa BiH, je jako interesantna za analizirati. Uvidom u odredbe Zakona o patentu R Hrvatske²² sa akcentom na pitanje patentibilnosti uočljivo je da su propisana zakonska rješenja identična rješenjima sadržanim u odredbama Zakona o patentu BiH.²³ Da se zaključiti da je R Hrvatska u kratkom roku izvršila usklađivanje svog pravnog okvira u području intelektualnog vlasništva s europskom pravnom stečevinom te i nadalje nastavlja unaprijeđenje provedbe i postizanje europskih provedbenih standarda u cilju postizanja standarda najrazvijenijih država članica EU u primjeni intelektualnog vlasništva kao razvojnog resursa, što potvrđuju i ova moderna rješenja.²⁴ Uzevši u razmatranje zakonska rješenja sadržana u Zakonu o patentima Republike Srbije²⁵ uviđa se ista usklađenost normi, koje reguliraju oblast patenata, pa time i patentibilnosti, sa europskim normama, koje su prisutne i u ranije izloženim pravnim sistemima država R Hrvatske i BiH.²⁶ Nakon uvida u zakonodavstvo države članice EU, R Hrvatske, i R Srbije, koja pretenduje da postane članom EU, može se sa sigurnošću konstatirati da su navedene države, kao i BiH opredjeljena da se treba u kontinuitetu približavati jedinstvenom tržištu na kojima se inovativnost tretira kao investicija u najširem smislu i jak pokretač u moderniziranju procesa i unapređenja tehničkih rješenja, a što se najlakše postiže unifikacijom ili manje ambicioznom harmonizacijom pravnih rješenja.

4. ZAKLJUČAK

Patenti su nužnost i preduslov današnjih naprednih tehnologija i modernih tehnoloških rješenja. Uslov za sticanje prava industrijskog vlasništva – patenta krije se u patentibilnosti određenog izuma. Nedvojbeno je ukazano na značaj i sadržaj patentibilnosti. BiH je svjesna potrebe usklađivanja pravnog sistema sa europskom pravnom stečevinom, ali i drugim međunarodnim pravnim propisima (konvencijama, ugovorima, sporazumima) kojima jača svoj položaj na međunarodnom planu, ali isto tako omogućava svim fizičkim i pravnim domaćim i stranim osobama jednaka prava i zaštitu u oblasti patentnog prava ukoliko to proizilazi iz međunarodnih ugovora i konvencija kojima je pristupila, odnosno koje je ratificirala ili iz primjene načela reciprociteta. Iako je zemlja u tranziciji, BiH je usvojila respektabilan opus pravnih propisa i pravila u oblasti industrijskog vlasništva i time, osiguravajući najviše međunarodne standarde, približila se najrazvijenijim zemljama. Upravo činjenica da BiH kontinuirano kroz aktivnost Instituta radi na pojednostavljivanju i transparentnosti postupka zaštite patenta u dozvoljenoj mjeri, kao i na informiranju šire javnosti o pojmu i značaju patentiranja, kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom nivou, smatra se da bi to trebalo dovesti do porasta broja prijava patenata, kao i priznatih patenata. Otud patentibilnost predstavlja okosnicu razvoja svake privrede, te se je nadati da će bosansko-hercegovačka inovatorska zajednica (inovatori pojedinci, udruženja inovatora, kao i drugi subjekti) uvidjeti pokretaču snagu cjelokupne vrijednosti ulaganja u inovatore i patente.

²⁰ U daljem tekstu: R Hrvatska.

²¹ U daljem tekstu: EU.

²² *Zakon o patentu* (Narodne novine R Hrvatske, br.: 173/03., 87/05., 76/07., 30/09., 128/10., 49/11. i 76/2013.)

²³ *Supra*.

²⁴ Šire: www.dziv.hr

²⁵ U daljem tekstu: R Srbija.

²⁶ *Zakon o patentima* (Službeni glasnik R Srbije, br.: 99/2011.) Šire: www.zis.gov.r